

PARTIZANSKA KNJIGA

Edicija
Stari majstori
Knjiga 5

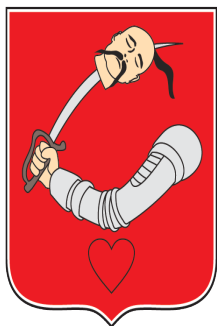
PARTIZANSKA KNJIGA

Sabrana dela Đure Đukanova
Knjiga 3
Dvogled bez stakala
Duva vešanac

© Za ovo izdanje Partizanska knjiga

Urednici *Partizanske knjige* zahvaljuju Mokrinčanima i dragim prijateljima Srđanu V. Tešinu i Mići Vujičiću na podršci i svesrdnoj pomoći prilikom rada na ovoj knjizi.

Ova knjiga objavljena je uz podršku Grada Kikinde i Mesne zajednice Mokrin.

Месна заједница
Мокрин

Urednici:
Srđan Srđić
Vladimir Arsenić

Đura Đukanov

**DVOGLED BEZ STAKALA
DUVA VEŠANAC**

Kikinda, 2018.

Predgovor

NEODLOŽNI POSLOVI

Đura Đukanov nije imao sreće. O tome svedoči preuranjeni završetak njegovog života, ali i sudbina njegovog dela. Kako za života, tako i dugi niz godina po smrti. Đukanova je za života mimoišla sudbina njegovih vršnjaka i saboraca, Vojislava Despotova ili Vujice Rešina Tucića, čiji su tekstovi kontinuirano razmatrani iz perspektive kanonizovane vojvođanske avangarde. Nešto je u čitavoj stvari nedostajalo: ili kritika i čitaoci iz nekog, moram reći nejasnog razloga¹ nisu pročitali Đukanova onako kako je zaslužio da bude pročitani, ili on sam nije bio u stanju da se adekvatno pobrine za ono što je stvorio. Ili ga nije interesovalo da se time dodatno bavi, što ne izgleda kao najneverovatnija pojava s kojom se susrećemo u istorijama književnosti. A i sasvim je legitimno².

1 Sociologija književnosti, kako srpske, tako i jugoslovenske ume da bude surova. Uostalom, istorija ove discipline ljudskog duha pokazuje koliko je autora ostalo nepročitano i zaboravljeno sve dok se nije pojavio neko ko ih je ponovo restaurirao, reiterirao, iznova kanonizovao. Ne kažem da će se to dogoditi Đuri Đukanovu, premda je naša namera očigledna. Činjenica je da njegove knjige nisu bile lako dostupne širokom broju čitalaca. Naravno da su tadašnja izdanja bila neuporedivo izdašnija, ali se svejedno njegovo delo pojavljivalo u relativno nepoznatim izdavačkim kućama. Jedini *major label*, da se tao izrazim, za koji je Đura Đukanov objavio je Matica srpska iz Novog Sada.

2 I više nego legitimno. Iz svega onoga što o Đuri saznajemo iz usta savremenika i saboraca jasno je da mu je laktanje u književnoj baruštini bilo strano. Rekao bih da se on takvih nagledao i da su mu bili smešni. Istovremeno iza toga se krije gotovo slepo poverenje u sopstevni rad, ili je u pitanju prosta činjenica da se ništa drugo i

Đukanovljevu prozu štampali su ili lokalni izdavači, nedovoljno snažni da svoju robu plasiraju na tržište znatno veće no što je to danas, ili izdavači koji iz kakvog god razloga nisu uspevali da svom štitićeniku obezbede znatnije mesto u matičnoj literaturi. Vreme je prolazilo, sve teže se dolazilo do Đukanovljevih knjiga, delovalo je da su one lagano počele da liče na relikv jednog izdavačkog vremena koje je nimalo lagano nestajalo. A onda je došla smrt.

Negde, iza smrti, našle su se figure Srđana V. Tešina i Miće Vujičića³, Đukanovljevih mokrinskih sabesednika i sledbenika koji su, svaki na svoj način, pokušavali da učine šta god je moglo da se učini po pitanju moguće afirmacije dela starijeg majstora. Posla se prihvatila i Narodna biblioteka „Jovan Popović“ iz Kikinde, tako što je ustanovila nagradu koja i danas nosi Đurino ime. I to su bile sjajne vesti. One manje sjajne govorile su o tome da je prošlo gotovo dve decenije bez reizdanja ma koje Đurine knjige, ili objavljivanja neke iz rukopisne zaostavštine. Srećom, i sve loše ima svoj kraj.

Ovo je treća knjiga sabranih dela Đure Đukanova u izdanju „Partizanske knjige“. Razne smo stvari uradili i objavili, ali ova nam istinski služi na čast i na ponos. Kao i svima pomenutima, koji su shvatili da i u literaturi postoje neodložni poslovi. Poslovi koje moramo da

ne može, nego pisati i tako trajati. Šta god bio tačan razlog Đurinog navodnog pomanjkanja ambicije, tiče se gorepomenute sociologije literature koja s onim što je pisanje i/ili čitanje nema veze.

3 Bez njih dvojice izvesno je Đura Đukanov bi bio kudikamo zaboravljeniji. Srđan i Mića su bili njegovi učenici i prijatelji, pisci kojima bi se učitelj bez imalo problema ponosio. Konačno, sve što su radili i što rade (a ovdašnja književnost ne bi bila ista bez njih) prožeto je duhom Đure Đukanova. Njih dvojica su njegovo hodajuće i, što je još bitnije, pišuće zaveštanje – dokaz da je smrt umetnika nemoguća.

obavimo. Pre ili kasnije. U suprotnom, pretvaramo se u autistične besprizornike, lišene svakog osećaja za ono što nam prethodi. Tri knjige (četiri romana i dve knjige priča⁴) za sada stvaraju apsolutno jasnu sliku ko je Đura bio, i zašto je važan. A veoma je važan⁵. I ne samo nama, zemljacima, onima čija je odgovornost za brigu prema Đurinom delu svakako najveća. Koliko je važan sada će s lakoćom saznati studenti srpske književnosti, pa i njihovi profesori, kritičari, ali i čitaoci namernici. I tako će, negde, u budućnosti, delo Đure Đukanova postati deo neodložnog čitalačkog iskustva. I sve će, konačno, biti na svom mestu⁶.

Srđan Srdić⁷

4 Roman *Dva vešanac* prvi put dobija svoj knjižni oblik. Sačuvan je na pausima u Zavičajnoj zbirci Narodne biblioteke „Jovan Popović“ koja nam je velikodušno ustupila materijal koji se prvi put, ponavljam, nalazi odštampam.

5 Nesumnjiva je Đukanovljeva vrednost i to upravo u obliku čiste literature, na način na koji se ona okreće sama sebi i oslobađa stega i okova svega drugog – potrebe da bude pametna, duhovita, poučna, zabavna, da sledi ideologiju. Đurini tekstovi su književnost *per se*, sagledani u ono što im prethodi, naslonjeni i zbijeni s onima koju su im u sinhronijskoj ravni, nadajući se i želeći da nekom narednom književnom glasu budu uzori. Đura je sve to uspeo – Gogolj i Fokner negde iza njega, pomenuti Voja, Vujica, Kopicl, Šajtinac stariji, Judita Šalgo kao ispisnici i ljudi s kojim se stupa u živi dijalog, te pomenuti mokrinsko-kikindski dvojac zajedno sa Srdićem i Šajtincem kao oni koji delo i život nastavljaju. Uveren sam da će potonjih biti sve više.

6 Na mestu će biti zapravo tek kad se posao završi, ali njegov kraj se nazire. Partizanska knjiga se obavezala da će ovo isterati po svaku cenu ne zato što se radi o tvrdoglavim ljudima, već zato što vredi. Prosto zato.

7 Vladimir Arsenić

Dvogled bez stakala

*Svako ponaosob je imao nešto što se dalo primetiti
možda tek nakon deset ili dvanaest pogleda, što nije
bilo normalno, i što jedva da je ljudsko.*

Gibert Kit Česterton:
Čovek koji je bio četvrtak

*Suviše je ljudi ovde rođeno, suviše se ovde smejalno,
subiše su se ljutili i besnili jedni na druge.*

Ketrin M. Porter:
Bledi konj, bleđi jahač

*Da, za mene je drama oluja u prirodi, drama patnje u
životu daleko najsavršenija. „Raj je lep, ali Getseman
ipak lepši.”*

Van Gog:
Pismo bratu

KARAKIC PTIČICA

Pored rečice Zlatice, čovek i koza, nakon dugog pešačenja i razgledanja terena, stižu do bunkera uzvišenog na dolmi, nalik strašilu. Jedna strana, ona preme Zlatici, razvaljena je. Skoro do polovine, bunker je poplavljen vodom.

Čovek i koza gledaju Zlaticu, belasavu traku vode, opkoljenu trskom, razlivenu nekoliko metara duž korita. Iz trave se oglašavaju ptice.

Svetislav spušta džak na travu, odreši vrpcu, izvadi kablič i kratko ašovče. S kabličem u ruci spusti se kroz razvaljeni deo bunkera, do kolena potonuvši u vodu. Zahvatajući kabličem, poče izbacivati hladnjikavu tekućinu, pred noge kozi Emički, koja se povuče par koraka unazad. Sagnutom, ispod vrata mu se ljulja dvogled, skoro dodirujući površinu mutne vode.

Obavivši čišćenje bunkera, Svetislav izađe napolje, kavan od mulja sa dna betonske građevine. Prinese dvogled očima.

Lica spečenog suncem, šešira zabačenog visoko na teme, čovek vozi traktorče. Na salašu, sa kojeg je otišao pre desetak minuta, ostavio je ženu. Pre odlaska, zabrinuto je posmatrao gušćice, koje je žena pustila iz štale. Oko salaša vršljaju lisice, a preko Zlatice, u bagremovoj šumi, grakću vrane.

Salašara put vodi pored bunkera, čoveka sa rukama podignutim iznad ramena, lica nečim maskiranog. Okolo se vrzma koza.

Maksa smanjuje brzinu, znatiželjan, nestrpljiv da upozna neznanca. Čudak, reklo bi se. Takvih je dosta upoznao.

Jedan svake godine dolazi da lovi leptire, trči pored Zlatice, maše mrežicom, poskakuje. Uhvaćene leptire stavlja u mrežicu. Tog je primio na salašu, saznajući šta ga je interesovalo. Lovac na leptire je naučnik, ima stotinak objavljenih radova o leptirima, saraduje sa naučnim institucijama.

Na ćupriji Devet grla, luda žena iz nekog sela u okolini, danima čeka da Zlatica poteče u drugom pravcu. Obrnuto.

Neki mišićavko u sportskim gaćicama, leti se kupa u Zlatici. Kupanje nije izazvalo podozrenje njega, salašara, sve dok mišićavko nije ispoljio druge osobine. Posle kosidbe žita, trčao je po strnici, i to bos.

Čudaci. I ovaj pored bunkera, što skida dvogled sa očiju, nije bolji. Ista forma, plus koza. Ide po ataru i čisti bunkere.

– Dobar dan – reče salašar zaustavivši traktorče.

Neznanac klimnu glavom, premesti telesnu težinu s noge na nogu.

Salašar primeti da je neznanac bos. Ko bi, sem budale, išao bos? Na putu, iz prašine, vire zarđali ekseri, razni predmeti od metala. Nagaziš i, od rđe, dobiješ trovanje krvi. I trava izgleda bezazleno, ali samo na prvi pogled. Čega tu nema? Razlupano staklo, bodljikavo rastinje. Svetislav priđe traktoru, pruži ruku i predstavi se.

– Istražujem, pretražujem, tražim... – reče.

Maksa prihvati ruku, zaključio da ima posla sa mličkošem. Meki dlanovi, nije osetio teško. Traga za nečim, blesonja. Jedan od sorte onog Leptirdžije, onog trkača, one Ludače.

– Nešto se mora raditi.

– Rad je od majmuna napravio čoveka, a od čoveka će ponovo majmuna!

Svetislav je čosav, sem retkih dlačica pod nosom, na licu nema dlake. Brkove pušta godinama, pa mu izduženi. Štrče kao nacrtani olovkom. Služe za kontaktiranje sa vanzemalcima, antene preko kojih stižu signali iz svemira.

– Javili su nešto? – pitaju seljani domaću budalu.

– Još nije vreme za silazak – mistično izvali Svetislav.

– Oni će javiti?

– Kad bude trebalo.

Seljani ne propuštaju priliku da se raspitaju o najnovijim dostignućima u istraživanju svemira, nastavljajući razgovor onim što sami znaju. Prvo živo biće poslato sa zemlje, bila je keruša Lajka. Za njom, nekoliko godina kasnije, lansiran je i čovek, onaj Rus Gagarin. Posle je sve išlo ubrzano. Ako nastave ovim tempom, uskoro će ljudi, kao nekad na izlet u prirodu, subotom i nedeljom posećivati Mars.

Svetislav mrda levom obrvom, pušta seljane da iscrpe svoje skromno znanje o kosmičkim pojavama, pa pretećim glasom otpočne sa nabranjem onoga što čoveka očekuje u budućnosti. U svemiru žive zelena bića. Prija im amonijak, smrdljiva isparenja kojim svemir, na gornjoj terasi, obiluje. Na donjoj terasi, onoj koju zemljani još nisu sasvim zagadili, održala se izvesna količina kiseonika. Gornja terasa se širi na račun donje. Zemlja je toliko zagađena da, gledajući odozgo, liči na kantu za đubre, veliko đubrište. Pre sudnjeg dana, sa zemlje će se spasiti samo odabrani.

– Ti i još poneko.

– Sešćemo u vasijski brod i odleteti.

Seljani su dosta slušali o čudnom brodu, na čijem konstruisanju Svetislav godinama radi. U letelici dugoj tri i širokoj dva metra, ima mesta za jednog, eventualno dva čoveka. Ili čoveka i životinju. Svetislava i Emičku. Seljanima je jasno da brod mora biti napravljen od specijalnog materijala, pa se raspituju gde će Svetislav nabaviti pare za tako skup materijal.

– Atila, Bič Božji – zagonetno se smeška Svetislav.

– Ko to? - čulje uši seljani.

Svetislav priča o Atili, i kako priča odmiče, seljani shvataju njegove namere. Svetislav kreće u potragu za trostrukim sandukom, u kojem je sahranjen hunski vođa Atila, zvani Bič Božji. Arheolozi tvrde da je zakopan u reci Tisi. Po Svetislavu, s obzirom da je Tisa istražena i dužom i popreko, nije isključeno da je sanduk skliznuo u neku sporednu reku. Zlaticu, na primer. Mulj se vekovima pomera, sanduk klizi, ništa nije isključeno.

Seljani se smeškaju, svesni da je na pomolu nova smejurija, jedna od bezbroj kojima ih Svetislav razveseljava. Koja Zlatica, koje blago? Valjda na Tisi postoji neki šlajz, brana koja je zaustavila klizeći sanduk. Neki andrak, ćuprija. Nisu sigurni kad su građene brane i šlajzovi, koje godine, u kom veku. Svetislava zapitaju o mogućem blagu iz grobnice Atiline.

– Bakarni, srebreni i od zlata sanduk Biča Božjog – značajno se nakašlje Svetislav.

– Unutra dukati, burme, narukvice – suzdržavaju smeh meštani.

– Dijamanti, automatski satovi...

– Dolari, marke...

– Digitroni...

Ovakve razgovore, proširene ili skraćene, vodili su seljani i Svetislav tokom proleća, pre Istraživačkog odlaska u atar. Maksa salašar, ne znajući ništa o Istraživačkom poduhvatu, i dalje je ubeđen da ovaj čudak, ko zna zašto, čisti bunkere. Ako, na volju mu.

–Ala kica – reče salašar.